

Fot. Milena Rubinowska

Sposób rozwiązywania konfliktów

- stosowanie rur przechodzących przez tamy bobrów, regulujące poziom wody.

Zalety:

- stosunkowo łatwe w montażu i tanie, mogą być wykonane indywidualnie przez osoby mające szkody na swoim terenie z tytułu wybudowanych tam np. na rowach melioracyjnych,
- ustalają stały poziom wody w stawach bobrowych,
- umożliwiają istnienie stawów bobrowych, przy jednoczesnym użytkowaniu terenu przez człowieka.

Wady:

- wymagają regularnego czyszczenia i kontroli.

2. Blokowanie przepustów i jazów

Wszelkie zwężenia cieków są bardzo chętnie wykorzystywane przez bobry, gdyż mogą one stosunkowo małym nakładem pracy osiągnąć zamierzony cel tzn. ustabilizować i podnieść poziom wody.

Sposób rozwiązywania konfliktów

- stosowanie krat, koszy lub kombinacji rur przepustowych z koszami zabezpieczającymi;

Zalety

- zabezpieczają przepust przed wnikaniami gałęzi innego materiału naniesionego przez wodę,
- utrzymują stały poziom wody,
- w połączeniu z rurami mogą regulować poziom wody w stawie, zwiększając skuteczność rozwiązania, bobry z trudem wyczuwają miejsce wycieku wody.

Wady

- wymagają regularnego czyszczenia i kontroli,
- wymagają większych nakładów finansowych,
- narażone są na kradzieże ze strony ludzi.

3. Ścinanie i ospalowywanie drzew w lasach i sadach

Sposoby rozwiązywania konfliktów:

- stosowanie metalowych siatek np. do grodzenia upraw leśnych w celu zabezpieczenia pni drzew – wysokość siatki do 1,30 m,
- stosowanie ogrodzeń z metalowej siatki o wysokości około 1 m (warunkiem jest wkopanie siatki w ziemię na głębokość min. 30 cm),
- smarowanie dolnej części pni drzewa nietoksyczną farbą lub klejem zmieszany z grubym piaskiem,
- pastuchy elektryczne o wysokości 30 cm od ziemi (metoda skuteczna, ale przy dużych powierzchniach wymaga stałej kontroli),
- w niektórych przypadkach skuteczne jest stosowanie środków przeciwko jeleniowatym np. HUKINOL, smarowane na pniach szczególnie cennych drzew.

4. Kopanie nor i korytarzy w łąkach

W przypadku bardzo rozbudowanych korytarzy zdarzają się sytuacje wpadnięcia sprzętu do wykopanej przez bobra nory.

Sposoby rozwiązywania konfliktów:

- zasypywanie nor wykopanych przez bobry materiałem typu żwir i gruz, co uniemożliwia lub zniechęca bobry do ponownego kopania w tym samym miejscu (bobry kopią nory poza miejscem już zrehabilitowanym).

5. Niszczenie grobli i wałów przeciwpowodziowych wskutek kopania nor.

Sposoby rozwiązywania konfliktów:

- wkopywanie siatek metalowych lub ścianek szczelnych w podstawę wału lub wykładanie siatek na groble,
- **utrzymywanie grobli wałów i rowów melioracyjnych w należytym stanie technicznym** (prowadzenie bieżącej konserwacji cieków i skarp obwałowań, usuwając zakrzaczenia i zadrzewienia, które mogą stanowić potencjalną bazę pokarmową bobrów, umożliwiając im jednocześnie kolonizację konfliktowego terenu).

6. Wybieranie plonów – szkody w uprawach ziemniaków i buraków

Sposoby rozwiązywania konfliktów:

- grodzenie upraw, stosowanie repelentów, a tam, gdzie jest to możliwe wybieranie lokalizacji upraw z dala od cieków i zbiorników wodnych.

WNIOSKI:

- odpowiednie zabiegi i urządzenia często pozwalają na całkowite i trwałe unikanie konfliktów oraz powstawania znaczących szkód wynikających z działalności bobrów,
- propozycja zapobiegania szkodom wyrządzanym przez bobry poprzez zawarcie umowy cywilnoprawnej z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska jest w niektórych przypadkach jedynym sensownym działaniem minimalizującym negatywne oddziaływanie bobra na gospodarczą działalność człowieka,
- w wielu przypadkach umowy są bardziej skuteczne i tańsze niż bezpośrednia walka z bobrami i próby niszczenia ich budowli,
- wartościowe jest również to, że bobry pozostają na miejscu, wywierając często bardzo korzystny wpływ na środowisko, jednocześnie zajmując miejsce potencjalnego osiedlenia się nowej rodziny bobrów.

INNE SPOSOBY ODDZIAŁYWANIA NA POPULACJĘ BOBRÓW WYRZĄDZAJĄCYCH SZKODY W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ CZŁOWIEKA METODAMI PRAWNIE DOPUSZCZONYMI

1. Odłowy i przesiedlanie bobrów

Odławiane są wszystkie osobniki z danego stanowiska, co likwiduje konflikt, jednak w przypadku wysokiego zagęszczenia bobrów na danym terenie, zwolnione stanowisko jest szybko kolonizowane przez migrujące młode bobry i najpóźniej w ciągu kilku kolejnych sezonów konflikt na nowo się pojawia.

2. Odstrzały redukcyjne bobrów

W Polsce nie ma tradycji polowań na bobry, dlatego w środowisku łowieckim obserwuje się niechęć do polowań na ten gatunek.

Skuteczność i realne zastosowanie polowań oraz odłowów w zmniejszeniu szkód powodowanych przez bobry jest raczej niskie. Należy wykorzystywać inne środki ograniczające uciążliwą działalność bobrów w taki sposób, aby wykorzystać ich inżynierskie zdolności w zwiększaniu retencji wody i różnorodności biologicznej, a z drugiej strony minimalizować szkody przez nie powodowane i ograniczać konflikty na styku człowiek - bób.

Tekst i fotografie – Tomasz Kozłowski

Wzór wniosków o wydanie zezwolenia na odstąpienie od czynności podlegających zakazom w stosunku do chronionych zwierząt, roślin i grzybów oraz wniosku o odszkodowanie za szkody wyrządzone przez bobry, dostępne są na stronie internetowej RDOS:

**<http://www.gorzow.rdos.gov.pl>
e-mail: sekretariat.gorzowwilkp@rdos.gov.pl**

**Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
w Gorzowie Wlkp.
ul. Jagiellończyka 8 • 66-400 Gorzów Wlkp.**

BOBRY I CO DALEJ...? SZKODY I CO DALEJ...?

RODZAJE KONFLIKTÓW POWODOWANYCH PRZEZ BOBRY NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO I SPOSOBY ICH ROZWIĄZYWANIA

1. Zalewanie i podtapianie gruntów spowodowane tamami wybudowanymi przez bobry na rzekach i rowach melioracyjnych oraz blokowanie przepustów

Za jeden z ważniejszych skutków obecności bobrów na zajmowanym terenie uznaje się lokalne podnoszenie poziomu wód powierzchniowych, będące następstwem budowania tam przez bobry. Podniesienie poziomu wody powoduje zazwyczaj zalanie lub podtopienie terenu. Zalaniu lub podtopieniu ulegają najczęściej lasy, łąki i pola uprawne położone w dnach dolin rzecznych. Zalewy utworzone przez bobry stanowią często poważny problem dla użytkowników znajdujących się pod nimi terenów, ponieważ dochodzi do zalewania dużych powierzchni różnego rodzaju upraw. Zalanie łąki powoduje utratę przez rolnika potencjalnego dochodu w postaci np. siana.

STATUS PRAWNY BOBRA EUROPEJSKIEGO (*Castor fiber*)

Bóbr europejski podlega częściowej ochronie gatunkowej zgodnie z załącznikiem 2 Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2001 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. Nr 237, poz. 1419).

- art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009r. Nr 151 poz. 1220, ze zm.) w związku z w/w rozporządzeniem w stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową (w tym bobra) wprowadza zakazy dotyczące, m.in.:
 - 1) umyślnego zabijania, okaleczania i chwytania;
 - 2) niszczenia siedlisk i ostoi;
 - 3) **niszczenia** gniazd, **nor, żeremi, tam,** zimowisk i innych schronień;
 - 4) umyślnego płoszenia i niepokojenia;
- art. 56 ust. 2 - regionalny dyrektor ochrony środowiska na obszarze swojego działania może zezwolić w stosunku do gatunków objętych ochroną częściową - na czynności podlegające zakazom.
- art. 56 ust. 4 - zezwolenie może być wydane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji chronionych gatunków zwierząt oraz:
 - wynikają z potrzeby ochrony innych dziko występujących gatunków roślin, zwierząt, grzybów oraz ochrony siedlisk przyrodniczych lub
 - wynikają z konieczności ograniczenia poważnych szkód w gospodarce, w szczególności rolnej, leśnej lub rybackiej, lub
 - leżą w interesie zdrowia i bezpieczeństwa powszechnego, lub
 - są niezbędne w realizacji badań naukowych i programów edukacyjnych lub w realizacji celów związanych z odbudową populacji, reintrodukcją gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, albo do celów działań reprodukcyjnych, w tym do sztucznego rozmnażania roślin, lub umożliwiają, w ściśle kontrolowanych warunkach, selektywnie i w ograniczonym stopniu, zbiór lub przetrzymywanie roślin i grzybów oraz chwytanie lub przetrzymywanie zwierząt gatunków objętych ochroną ściśle w liczbie określonej przez wydającego zezwolenie, lub
 - wynikają z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska.

Zezwolenia na pozyskiwanie zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wydane, jeżeli nie spowodują zagrożenia dla dziko występujących populacji chronionych gatunków zwierząt.

Za naruszanie powyższych zakazów grozi odpowiedzialność karna orzekana na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Skutki prawne objęcia ochroną prawną wynikają z art. 126 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

1. Skarb Państwa odpowiada za szkody wyrządzone przez bobry w gospodarstwie rolnym, leśnym lub rybackim.
2. Odpowiedzialność nie obejmuje utraconych korzyści.
3. Oględzin i szacowania szkód, a także ustalania wysokości odszkodowania i jego wypłaty, dokonuje regionalny dyrektor ochrony środowiska.
4. Właściciele lub użytkownicy gospodarstw rolnych i leśnych mogą współdziałać z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, w zakresie sposobów zabezpieczania upraw, płodów rolnych i lasów przed szkodami powodowanymi przez bobry.
5. Współdziałanie, może obejmować budowę urządzeń lub wykonanie zabiegów zapobiegających szkodom, finansowane z budżetu regionalnego dyrektora ochrony środowiska, w ramach zawartych umów cywilnoprawnych.
6. Odszkodowanie nie przysługuje:
 - a) osobom, którym przydzielono grunty stanowiące własność Skarbu Państwa;
 - b) jeżeli poszkodowany:
 - nie dokonał sprzętu upraw lub płodów rolnych w ciągu 14 dni od zakończenia zbiorów tego gatunku roślin w danym regionie,
 - nie wyraził zgody na budowę przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska urządzeń lub wykonanie zabiegów zapobiegających szkodom;
 - c) za szkody:
 - powstałe w mieniu Skarbu Państwa, z wyłączeniem mienia oddanego do gospodarczego korzystania na podstawie Kodeksu cywilnego, nieprzekraczające w ciągu roku wartości 100 kg żyta w przeliczeniu na jeden hektar uprawy,
 - w uprawach rolnych założonych z naruszeniem powszechnie stosowanych wymogów agrotechnicznych.
7. W sprawach spornych dotyczących wysokości odszkodowań za szkody wyrządzone przez bobry orzekają sądy powszechne.

OGÓLNE INFORMACJE O GATUNKU

Bóbr europejski (*Castor fiber*) jest największym gryzoniem Europy. Masa ciała osiąga od 13 – 36 kg, długość ciała wynosi od 90 – 110 cm. Umaszczenie jest zmienne od czarnego poprzez różne odcienie brązowego do jasnego. Ze względu na nocny tryb życia najlepiej rozwiniętymi zmysłami są: węch, słuch i dotyk. Młode rodzą się 1 raz w roku, liczebność miotu wynosi najczęściej 1-2 szt., rzadziej 4szt. Bobry żyją do 30 lat, okres intensywnego rozrodu przypada między 5 a 10 rokiem życia. Typowa rodzina bobrów składa się z rozmnażającej się pary rodzicielskiej, młodych tegorocznych i młodych z roku poprzedniego, osiągając maksymalnie 10 osobników na terenach o zagęszczonej populacji. W Polsce średnia liczebność wynosi ok. 4 osobników. Bobry są **ROŚLINOŻERCAMI**.

Cechą charakterystyczną są:

- dwie pary dużych siekaczy służących do pobierania pokarmu składającego się z różnych gatunków drzew i krzewów oraz roślin przybrzeżnych i wodnych;
- spłaszczony ogon, pokryty rogową łuską pełniący rolę steru w wodzie, podpory na lądzie, a także magazynu tłuszczu.

ŚRODOWISKO ŻYCIA BOBRÓW NA TERENIE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Bobry zasiedlają zalesione brzegi jezior, rzek i innych cieków wodnych, gdzie głównym miejscem ich życia są nory. Budowane są one w przypadku zasiedlenia przez bobry stromych brzegów rzek oraz zbiorników wodnych. Wejście do nory znajduje się pod wodą, a komora mieszkalna tuż pod powierzchnią ziemi. Mogą być bardzo skomplikowane i wielopoziomowe z mnóstwem komór i kanałów wentylacyjnych mających ujście na powierzchni. Długość nory bobrowej może przekraczać 50m i dochodzić do 100m. Bobry kolonizują zbiorowiska łąkowe, na których budują **żeremia**, a na rzekach i rowach melioracyjnych budują **tamy** tworząc stawy i rozlewiska.

ŻEREMIA

- miejsce życia rodziny bobrowej i wychowania potomstwa.

Z reguły wznoszone są na brzegach jezior lub rozlewisk, w przypadku braku możliwości zbudowania nory, w związku z płaskim brzegiem strumienia lub rzeki. Wysokość żeremia może dochodzić do 3m, średnica u podstawy - do 20m. Zbudowane jest z powiązanych mułem kawałków gałęzi, darni i kamieni. Do żeremia prowadzi kilka podwodnych, a także podziemnych korytarzy, których wyloty znajdują się w głębi łądu; ich długość może dochodzić do 40 m. Pod wodą w pobliżu żeremia bobry magazynują gałęzie, które służą im jako zapas pokarmu.

POŻYWIENIE

Drzewa ścinane są blisko brzegu, by dystans do wody i wysięk przy transporcie drewna był jak najmniejszy. W okresie od września intensywnie tną drzewa i **krzewy**, magazynując je na zimę. Główne gatunki drzew preferowane przez bobry, z których jedzą jedynie **liście, młode pędy, cienkie gałązki, korę i łyko to: wierzba, osika, brzoza, leszczyna, dąb, rzadziej olsza i grab, gatunki iglaste jak sosna, czasami świerk i modrzew**. Zgryzają również drzewa owocowe oraz sporadycznie warzywa np. buraki i ziemniaki. W okresie od późnej wiosny do wczesnej jesieni żywią się głównie roślinnością zielną występującą w wodzie i jej bliskim sąsiedztwie.

Szlaki transportu pożywienia przyjmują postać wyslizganych ścieżek, tzw. wślizgów.

TAMY

Budowane na niewielkich ciekach, w miejscu gdzie są one najpłytsze, również na rowach melioracyjnych z lokalnie dostępnego materiału: gałęzi, mułu, darni, kamieni. Dzięki tamie utrzymywany jest stały i podwyższony poziom wody pozwalający na ukrycie podwodnych wejść do żeremi i nor, umożliwia również zatopienie magazynów pokarmu na zimę, skraca drogę ucieczki i ułatwia splawianie drewna. Każde uszkodzenie tamy jest natychmiast naprawiane, gdyż, może doprowadzić do odsłonięcia podwodnych wejść do schronień i ułatwić atak drapieżnikom.

Bobry zajmują także miejsca stanowiące lokalną infrastrukturę istotną w gospodarce człowieka: małe stawy rybne i urządzone oczka wodne położone na posesjach prywatnych, groble stawów rybnych, wały przeciwpowodziowe.

